

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra psychologie a psychopatologie

Bakalářská práce

Jana Zavadilová

Fyzické násilí u dětí předškolního věku

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedené prameny a literatury.

V Olomouci dne 19.3.2013

Vlastnoruční podpis

Touto cestou bych chtěla poděkovat PhDr. Kamile Holáskové, PhD., za odborné vedení mé bakalářské práce. Zároveň bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří byli ochotni se podílet na mém výzkumu.

Obsah

I Úvod.....	5
II Teoretická část.....	6
1 Charakteristika dítěte předškolního věku.....	6
2 Syndrom týraného a zneužívaného dítěte.....	11
2.1 Tělesné týrání aktivní povahy.....	14
2.2 Tělesné týrání pasivní povahy.....	15
2.3 Sexuální zneužívání.....	16
2.4 Psychické násilí.....	18
2.5 Zanedbávání.....	19
3 Fyzické trestání dětí.....	21
III. Praktická část.....	25
1 Stanovení cíle výzkumu.....	25
2 Stanovení výzkumných otázek.....	25
3 Popis metody a vzorku.....	26
4 Vyhodnocení dotazníku.....	27
5 Diskuse.....	35
IV. Závěr.....	37
Literatura.....	39
Anotace.....	40
Seznam příloh.....	41

ÚVOD

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla zabývat fyzickým násilím u dětí předškolního věku. Jedná se o problematiku, která je pro mne velmi zajímavá, toto téma je velmi zajímavé i pro společnost. Pracuji v mateřské škole jako učitelka, tudíž mne toto téma velmi zajímá a mám k němu blízko. Vzhledem k délce mé pedagogické praxe, která je 5 let, jsem se s fyzickým násilím moc často nesešla, spíše okrajově.

V bakalářské práci, jsem nejprve popsala charakteristiku dítěte předškolního věku, jeho fyzický i psychický vývoj. Dále jsem se začala zabývat problematikou syndromu týraného a zneužívaného dítěte. Kde jsem vysvětlila pojem a rozdělila týrání podle pasivní a aktivní povahy. Také jsem se okrajově zmínila o sexuálním zneužívání. V další kapitole se zmiňuji o něčem podrobněji o fyzickém týrání spíše po psychické stránce dítěte (jedná se o mravní vývoj).

Cílem práce bude shromáždit co nejvíce informací u pedagogů v předškolním zařízení. Nejvíce se zaměřím na zkušenosti, zda se vůbec setkaly za svoji pedagogickou praxi s fyzicky trestanými dětmi.

V první kapitole bude uveden teoretický základ. V úvodních kapitolách jsou spíše základní pojmy, které jsou důležité pro celé téma, v dalších kapitolách se budu zabývat konkrétní problematikou. Informace budu čerpat ze zdrojů uvedených v použité literatuře.

V druhé části práce budou vyhodnoceny názory a zkušenosti respondentů, a to na základě dotazníku.

V závěru bude vyhodnocení výsledků u dotazníků, které byly rozeslány.

Teoretická část

1. CHARAKTERISTIKA VÝVOJE DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Děti předškolního věku, jsou všechny děti od 3 do 6 let. Toto období bývá často označováno jako období rozkvětu a hry. Dítě chce objevovat svět, a často zapojí i přihlížející rodiče. Velice typická je otázka: Proč?. Děti si rády, cíleně a systematicky hrají, což jim napomáhá ke zdravému vývoji. Používají řeč převážně k regulaci svého chování. Dalším prostředkem vyjádření se stává malba a výtvary všeho druhu. Je znát zvýšená potřeba socializace dítěte a celkové osamostatnění. Dítě se dokáže samo obléct, najíst a vykonat úkony každodenní hygieny.

Co se týče tělesné konstituce dítěte, dochází ke zrychlení růstu. Děti v tomto období obvykle měří 90-120 cm, váží 15-25 kg. Dochází k růstu dlouhých kostí a výraznému nárůstu svalové hmoty. V tomto věku je velice ohrožena páteř dítěte a osvojení špatných pohybových stereotypů. Proto je žádoucí pravidelná pohybová aktivita a občasné protažení. Děti v tomto období, by se měly vyvarovat nošení těžkých předmětů, neboť hrozí nebezpečí kýly. V tomto věku se také utváří obranyschopnost dítěte. Přestavba těla je pro děti velice psychicky i fyzicky náročná, je nutná zdravá, pestrá a vyvážená strava, která dítěti dodá potřebné živiny a zároveň jej motivuje ke správným stravovacím návykům.¹

Období předškoláka je jedním z nejdůležitějších pro jeho správný, jak tělesný, tak psychický vývoj. Konec není určen fyzickým věkem, ale sociálně, to znamená nástupem dítěte do základní školy. Charakteristickým znakem pro toto období je rozvoj pohybové aktivity a intenzivního smyslového a citového vnímání. Formují se základy osobnosti, první projevy sebe uvědomování, zrychluje se proces osamostatňování.²

V tomto období se u dítěte mění tělesná konstituce. Baculatost se mění ve štíhlost. Dítě na konci předškolního věku roste do délky, prodlužují se horní i dolní končetiny.

V pěti letech je objem mozkové tkáně úplný. Rozvíjí se současně jemná motorika a začíná se vyhraňovat stranová orientace- lateralita. To znamená, jestli bude dítě pravák nebo levák. V ojedinělých případech se může vyskytnout používání levé i pravé ruky, tzv. ambidextrie. Velice důležitá je zde funkce rodiny. Rodiče by měli dítě aktivizovat v rozvíjení jemné motoriky

¹ (<http://www.vemeste.cz/2011/05/charakteristika-vyvoje-ditete-predskolniho-veku/>)

² (<http://www.psychoporadna.cz/cz/clanky/predskolni-obdobi/72.html>)

a nedělat věci za něj. Jemnou motoriku rozvíjí také v kresbě. V kresbě se odráží rozumový růst dítěte.

3leté dítě - dokáže napodobit různý směr, kresba připomíná čmáranice, která dítě pojmenovává, výtvar se předmětu nepodobá.

4leté dítě – ovládá kresbu křížku, kresba hlavonožce- nejdůležitější částí obličeje jsou ústa a oči.

5leté dítě – je schopno napodobit čtverec, kresba odpovídá stanovené představě , je detailnější, lepší motorická koordinace. Postava má hlavu, trup, nohy, ruce, ústa, oči, nos.

6leté dítě – kresba by měla odpovídat požadavkům pro vstup do školy.

Rodiče by si měli uvědomit, že nikdy nesmí kritizovat výtvar dítěte, ale měli by se snažit najít alespoň něco, za co by dítě mohlo být pochváleno. Pro další aktivitu dítěte je důležité podílet se na dalších činnostech.

Co se týče hrubé motoriky, ta se neustále vylepšuje a zdokonaluje- zejména pohybová koordinace, větší hbitost a elegance pohybů. Pohyb je nejpřirozenější potřebou dítěte. Chodí, běhá, zvládá chůzi do schodů i ze schodů bez držení, dokáže skákat lézt po žebříku, stát díle na jedné noze. Zručnost se projevuje i v jeho soběstačnosti – svlékání, převlékání, obouvání, umývání rukou apod.

Období od třetího roku života – „druhé dětství“, mění se chování dítěte, dochází k harmonickému sladění pohybů, dochází k novému sociálnímu zařazení dítěte, v projevech chování se umocňují klady i zápory, diferencuje se funkčnost a zralost centrální nervové soustavy.

Mezi základné duševní změny patří:

1. Zvědavost – vede k diferenciovanějšímu vnímání
2. Soustředění – ukazuje na kvalitu pozornosti
3. Učení – rozvíjí schopnosti paměti
4. Rozvoj myšlení
5. Rozvoj řeči

Dochází ke spojování vrozeného a získaného.³

³ (<http://www.psychoporadna.cz/cz/clanky/predskolni-obdobi/72.html>)

Poznávací procesy se vyvíjejí velmi intenzivně. Chování je odrazem výchovy v rodině. Mateřské škola má velký význam pro rozvoj osobnosti dítěte, ale těžiště spočívá na rodině. Výchovný přístup by měl respektovat individualitu dítěte a jeho schopnosti.

Období předškolního věku je označováno jako věk iniciativy, jehož hlavní potřebou je aktivita a jejím důsledkem sebe prosazení. Proto je základním úkolem tuto aktivitu rozvíjet a regulovat.

Potřeba seberealizace bývá v tomto věku uspokojována takovou aktivitou, která je pozitivně hodnocena a dítě se jejím prostřednictvím může prosadit. Zde má význam názorů dospělých a jejich uznání, které dítěti slouží jako zpětná vazba. Úspěšnost posiluje dětskou sebeúctu a z ní vyplývající sebejistotu. Morální uvažování se vyvíjí v závislosti na celkovém vývoji dítěte a na jeho zkušenosti. Ta je dána individuálně, ale také sociokulturně. Dítě předškolního věku akceptuje takové formy chování, které mu prezentují jeho uznávané autority. O tom jestli jsou dobré nebo špatné neuvažuje. Dítě nemá ještě vlastní názor automaticky, považuje za správné to, co určí dospělí. K osvojení norem přispívá identifikace s autoritou, a tím i s jeho názory. Způsob osvojování norem závisí na úrovni poznávacích procesů. Předškolní děti lépe chápou konkrétní normy. Dodržování norem je motivováno systémem odměn a trestů (pozitivní a negativní). Normy mají význam pro snadnější orientaci v prostředí, zejména sociálním. Umožňují dítěti vymezit si obsah žádoucího chování. Přiměřený vývoj v osvojování norem chování a tomu odpovídající pocity viny je důležitý pro rozvoj svědomí. Je to velmi citlivá oblast lidské osobnosti, která může ovlivňovat další vývoj osobní identity. Zejména v oblasti sebehodnocení a sebeúcty. Děti mají potřebu řádu, která se projevuje i v tlaku na dodržování pravidel a vyžadování trestu, jestliže jsou porušena. Charakter svědomé se stabilizuje. Příliš citlivé svědomí vede ke strachu, úzkosti a limituje iniciativu. Důsledkem je pasivita, nejistota, neprůbojnost a nízké sebehodnocení. Přísná kázeň určuje hranice dětské aktivity velmi striktně a neponechává téměř žádnou volnost pro iniciativu dítěte.

Normy chování, které tvoří racionální základ autoregulačního systému, rozlišování činů žádoucích a nežádoucích, dobré a špatné, se dítě učí především ve své rodině. Je to zejména proto, že rodina má patřičnou emocionální váhu. Pochopení určitého pravidla lze jen těžko dosáhnout bez pomoci verbálního komentáře.⁴

Dítě přijímá kulturní nároky své společnosti. Používá jídelní příbor a jiné „ nástroje“. Po šestém roce se bude učit číst, psát a počítat. To znamená, že dalekosáhle musel postoupit i vývoj vnímání zrakového a sluchového- a ovšem i propojení jednoho s druhým. Výslovnost ještě

⁴ (<http://www.psychoporadna.cz/cz/clanky/predskolni-obdobi/72.html>)

nebývá dokonalá, ale od prvních básniček a písniček vývoj řeči postoupí tak dalece, že před vstupem dítěte do školy jsou už přítomny prakticky všechny formy větné skladby. Předškolní dítě má rádo pohádky a jeho hra je plná neotřelé fantazie. V dětské společnosti je zpravidla jako ryba ve vodě- a když ne dělá nám to starosti. Vytvářejí se tzv. prosociální vlastnosti, jako je souhra a spolupráce, soucit a soustrast, společná zábava, první přátelství. Dítě je nyní velice sugestibilní, osvojuje si poměrně lehce hygienické, pracovní a společenské návyky toho prostředí, v němž vyrůstá. Proto nejspíše v tomto věku zachytíme vývojové odchylky, které jsou podmíněny výchovným zanedbáváním v rodině, psychickou deprivací, rodinnými konflikty, týráním či psychickým a sexuálním zneužíváním.

V tomto věku také děti nejlépe přijímají všechny zvláštnosti a nápadnosti druhých dětí- což je výhodná situace právě tam, kde hledáme pomoc pro dítě s vývojovým opožděním, malformacemi ve vnějším zjevu nebo výraznějšími odchylkami v chování.⁵

Myšlení

S přísnou logikou bychom u dětí předškolního věku daleko nedošli. Něco do tohoto období přechází ještě z věku batolecího- věci, které se hýbou, „jako by“ byly pořád ještě živé, co je mrtvé může obživnout a všechno co se děje, má nějaký vztah k světu lidí a tedy i k dítěti. Příčina těchto dějů je daleko méně důležitá než její následek. A účel světí „světí prostředky“ většinou ještě docela samozřejmě a bez rozpaků. Proto se také předškolnímu věku někdy říká „kouzelný svět dětství“, neboť kouzlo je nyní samozřejmou součástí denního života našeho dítěte.

Učení a návyky

Dětem nyní velmi záleží na tom, aby všechno bylo tak, jak má být. Říká se tomu konformita- a to znamená, že vysloveně chce vypadat jako ostatní, dělat všechno, co dělají ostatní, a chápe, co se dělat má a co se dělat nemá. Ba dokonce více než kdykoliv později v životě je ochotno dobré mravy a zásady dodržovat. Jak často můžeme nyní z úst dítěte slyšet např. výtku „to se neříká!“, nebo „to se nedělá“, když se sami proti nějaké takové zásadě prohřešíme!

Fantazie

Je pravděpodobné, že naše fantazie nebude už nikdy později v našem životě tak živá, neotřelá a tvořivá jako v tomto věku předškolním. To jen někteří umělci si ji dovedou uchovat v náležitě

⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, s. 140. ISBN 80-247-0870-1.

tvůrčí svěžesti do pozdního věku. Ale my obyčejní lidé si něco z ní připomeneme většinou, jen když se zaposloucháme do nějaké rozhlasové pohádky nebo zakoukáme do Večerníčku.

Hra a hraní

Batole si hraje na maminku a na tatínka a ve hře opakuje a procvičuje zážitky z denního života. Předškolní dítě si třeba také hraje na maminku a na tatínka, ale přimyslí si k tomu (přibájí) motivy z pohádek, z toho, co slyšelo a vidělo v televizi, co se dovědělo ve školce, co říkaly druhé děti. Někdy je z toho drama, n kdy legrace, ale dítě většinou samo předem neví, kde to skončí.⁶

Mateřská škola

Velká většina našich dětí předškolního věku chodí do mateřské školy, řečené velmi případně školka. Mnohé tam přichází během 4. roku a v posledním roce před školou jich tam chodí více než 90%. Mohly bychom říct, že je to skoro naše specialita- jinde tomu totiž zdaleka tak není. A specialita je to rozhodně dobrá a chvályhodná. I v té naší dětské psychologii získala totiž mateřská škola vysokou prestiž.

Jediné co lze z psychologického hlediska proti mateřské škole v dnešní podobě namítat je, že je tam moc dětí najednou. Dvacet dětí pohromadě není „přirozená“ dětská skupina v tomto věku. Psychologická poradenská služba nám k tomu ostatně říká, že to je také hlavní příčinou, proč některé děti nejsou dobře schopny se v prostředí mateřské školy dobře přizpůsobit. Toho jsou si ovšem samy paní učitelky i školští organizátoři moc dobře vědomi a starají se, aby tento nepříznivý efekt byl co nejvíce potlačen.⁷

⁶ MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, s. 148-154. ISBN 80-247-0870-1.

⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, s. 141. ISBN 80-247-0870-1.

2. SYNDROM TÝRANÉHO A ZNEUŽÍVANÉHO DÍTĚTE

Jak citují Fischer a Škoda Vágnerovou: „*Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN, Child Abuse and Neglect) je definován jako poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo dospělé osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné*“.⁸

Dospívajícím stále někdo dává najevo, že mají dospělým věřit. Říká se jim, že „táta ví všechno nejlíp“ že se na svoji rodinu může kdykoliv spolehnout, že mají poslouchat své učitele. Ale co se stane, když dospělí tyto své úkoly neplní? Co si počít s otcem, jehož představa udržování kázně se zvrhne v kruté bytí, nebo s matkou jejíž „konstruktivní kritika“ je ve skutečnosti neustálý proud urážek? Co s rodinným přítelem, jehož přátelské objetí dítěti začne být nepříjemné? Takovému chování se říká týrání a zneužívání. K týrání a zneužívání dochází, když nějaký dospělý člověk nebo nějaká mladistvá osoba v pozici autority využije moci, kterou má nad dítětem k získávání nějakých výhod.⁹

Výzkumy ukazují, že se násilí v rodinách obvykle nedopouštějí lidé s extrémní psychopatologií. Zdá se, že například k násilí na dítěti dochází tam, kde se setká rodič s určitými vlastnostmi, například nedostatečným ovládním zlostných impulzů. Rodiče často přisuzují svým dětem negativní motivy a vlastnosti, kterými zdůvodňují oprávněnost a nutnost fyzických trestů, nevidí možnost alternativního řešení. Je klinicky známou zkušeností, že chlapci sexuálně zneužívání se stávají pachateli sexuálního násilí. Děti, které byli bité svými rodiči a trpěly tím, se často v rodičovské roli jakoby proti své vůli uchylují k násilným výchovným praktikám.

Výzkumy ukázaly, že muži, kteří byli vychováni v rodině, kde otec fyzicky ubližoval matce, často užívají stejné míry násilí vůči svým ženám a ženy vůči dětem.¹⁰

⁸ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Grada Publishing a.s., 2009, s. 145. ISBN 978-80-247-2781-3.

⁹ MUFSONOVÁ, Susan a Rachel KRANZOVÁ. *O týrání a zneužívání*. Lidové noviny, 1996, s. 5-6. ISBN 80-7106-194-8.

¹⁰ GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ a Jiří KOUTEK. *Podoby násilí*. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 15. ISBN 80-7021-416-3.

V odborné terminologii používáme obvykle následující dělení:

Týrání – tělesné – aktivní povahy, pasivní povahy

-psychické či duševní

Zneužívání sexuální – dotykové, bezdotykové

Zanedbávání péče

Zvláštní formy - Münchhausenův syndrom by proxy, Systémové týrání a zneužívání, organizované týrání a zneužívání, rituální týrání a zneužívání.¹¹

V roce 1992 vypracoval zdravotní výbor rady Evropy definici syndromu CAN, která by měla sjednotit pohled na tuto problematiku.

Tělesné týrání je tělesné ublížení dítěti nebo nezabránění ublížení dítěti či utrpení dítěti, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte, a to tam, kde je důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno úmyslně anebo že mu nebylo zabráněno.

Tělesné týrání je definováno jako tělesné ublížení dítěti, anebo nezabránění ublížení či utrpení dítěti, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte, a to tam, kde je důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno úmyslně anebo mu nebylo zabráněno.

Pohlavní zneužívání je nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel odborný či dobrovolný pracovník i cizí osoba.

Citové vydírání se dělí na bezdotykové a dotykové. Bezdotykové týrání například zahrnuje setkání s exhibicionisty a účast na sexuálních aktivitách, kde nedochází k žádnému kontaktu, například vystavování dítěte pornografickým videozáznamům. Kontaktní týrání je takové, kde dochází k pohlavnímu kontaktu, včetně doteků prsou a pohlavních orgánů, pohlavnímu styku, orálnímu nebo análnímu.

Citové týrání zahrnuje chování, které závažný negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování. Citové týrání může mít formu verbálních útoků na sebevědomí dítěte, opakované

¹¹ SOCHŮREK, Jan. *Úvod do sociální patologie*. Liberec, 2009, s. 147-148. ISBN 978-80-7372-448-1.

ponižování dítěte či jeho zavrhování, vystavování dítěte násilí nebo vážným konfliktům doma, násilná izolace, omezování dítěte, vyvolání situace, kdy dítě má skoro stále pocit strachu, což může způsobit citové ublížení.

Zanedbávání je pojímáno jako jakýkoliv nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu na vývoji dítěte anebo ohrožuje dítě samé.

Tělesné zanedbávání je neuspokojování tělesných potřeb dítěte. Neposkytování přiměřené výživy, oblečení, přístřeší nebo zdravotní péče i ochrany před zlem.

Citové zanedbávání je neuspokojování citových potřeb dítěte, a to pokud se týče náklonnosti i pocitu dítěte, že někam patří.

Zanedbávání výchovy a vzdělání je pojato jako neposkytnutí dítěti možnosti, aby dosáhlo naplnění svého plného vzdělanostního potenciál, a to například neustálou absencí ve škole, dětskou prací v domácnosti i mimo ni. Za zanedbávání můžeme také považovat narušování intelektového vývoje dítěte. Toto zanedbávání má své další důsledky: zaostávání, popřípadě invaliditu.

Systemové týrání (druhotné ponižování) je dalším týráním, anebo zanedbáváním dětí a je ublížením jejich rodinám, kterému lze zabránit. Je to týrání, které je způsobeno systémem (institucemi), který byl založen pro pomoc a ochranu dětí a jejich rodin.¹²

¹² GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ a Jiří KOUTEK. *Podoby násilí*. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 16-17. ISBN 80-7021-416-3.

2.1 Tělesné týrání aktivní povahy

Jedná se o tržné rány, zhmožděné rány a poranění, bití, zlomeniny, krvácení, dušení, otrávení, smrt.

Fyzické týrání je nejpodrobněji prozkoumaný a popsáný jev v rámci syndromu CAN. Z něho se také postupně vytvářely základní přístupy k jeho dílčímu i celkovému poznávání a řešení. Tělesné týrání dětí a jejich zneužívání aktivní povahy zahrnuje všechny akty násilí (commission) na dítěti. Patří sem záměrné opomenutí v péči o dítě, které vyústí v jeho poranění nebo smrt.

Mezi děti tělesně týrané s následným poraněním se zařazují všechny děti, u nichž vzniklo poranění v důsledku bití, popálení, opaření, trestání a také ovšem selhání ochrany dítěte před násilím.

Druhou podskupinou jsou pak tělesně týrané děti, jež nemají bezprostřední známky tělesného poranění, ale jsou vystavovány mnohým utrpením způsobeným dušením, otrávením či jiným obdobným násilím. Dále sem patří i děti, jež jsou záměrně vystavovány opakovaným lékařským vyšetřováním. A ovšem také velká oblast sexuálního zneužívání za použití násilí.¹³

Tělesné týrání je jakýkoliv tělesný kontakt, který zanechává škrábance, podlitiny nebo zlomeniny, bití pěstmi, zbraněmi nebo předměty, například lampou, pohrabáčem, těžkou pánví nebo elektrickou šňůrou. Dále také popáleniny a opařeniny od horké vody, louhu nebo od rozpáleného tuku, silné třesení, hlavně s malým dítětem, škrcení, dušení, smýkání dítětem ze schodů a také když je dítě přinuceno stát nebo sedět v nepohodlné pozici nebo na místě, které v něm vyvolává strach (tmavá šatna, malá uzamčená místnost), svazování připoutávání. Když je dítěti za trest odepírán spánek a potrava, když je za trest dítě nuceno podstoupit nějaké fyzické utrpení (jít v mrazu někam daleko nebo vykonat nějaký zbytečně špinavý nebo nebezpečný úkol). Někdy je pro děti těžké uvěřit, že jim rodiče skutečně tolik ubližují. Je pro ně snazší se domnívat, že rodiče musí mít pro své chování nějaký důvod. Pokud dospělý člověk mluví o týrání jako o trestu, pak se dítě může snažit jeho chování ospravedlnit.¹⁴

¹³ MATĚJČEK, Zdeněk DYTRYCH a Jiří DUNOVSKÝ. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o, 1995, s. 41. ISBN 80-7169-192-5.

¹⁴ MUFSONOVÁ, Susan a Rachel KRANZOVÁ. *O týrání a zneužívání*. Lidové noviny, 1996, s. 36-37. ISBN 80-7106-194-8.

2.2 Tělesné týrání pasivní povahy

Jde o způsob nedostatečného uspokojení alespoň těch nejdůležitějších tělesných potřeb dětí, a to i v návaznosti na psychické a sociální potřeby. Je to úmyslné, ale i neúmyslné nepečování při závažných psychických poruchách či značné nezralosti rodičů (děti dětí). Dále jde o opomenutí (omission) v péči o dítě či nepochopení rodičovské role, ať již z důvodu nezralosti, otupělosti, hledání jiných životních hodnot než spojených s dětmi. Důsledkem těchto skutečností je neprospívání dítěte, jeho větší nebo menší zanedbanost, nedostatečné rozvinutí jeho sil a schopností ve všech oblastech života i vztahu k blízkému a vzdálenému okolí. V nejzávažnějších případech takového zacházení s dítětem dochází k jeho zpustnutí a v krajním případě až ke smrti. Dle právního ustanovení zákona o rodině jde o situace, kdy rodiče zneužívají svá práva a neplní povinnosti k dítěti, pro což mohou být ve svých právech omezeni a v případě hrubých či závažných poruch i zbaveni.¹⁵

Jak Pöthe, v rodinách s přítomností týrání se projevuje nízká podpora a vřelost ze strany rodiče. Rodičovský styl je v těchto rodinách založen na autoritářství, s důrazem na trestání, donucování a omezování. Ačkoli se přímá souvislost mezi užíváním tělesných trestů a přítomností tělesného týrání zatím nepotvrdila, retrospektivní studie prokázaly, že většina případů týrání začíná u snahy rodiče dítě i násilím ukáznit.¹⁶

Fyzicky týrané dítě bývá obvykle mladší, v literatuře se uvádí, že bývá často mladší než tři roky. Pro tak malé dítě je běžným prostředkem pro vyjadřování afektivních stavů pláč. To může být podnět, který u určitého typu rodičů vyvolává zlost a neovládanou agresi. Fyzické týrání probíhá opakovaně, s mezidobými, kdy rodiče navštěvují lékaře s různými typy poranění dítěte, pro které mají nejasné a nekonzistentní vysvětlení. Agresivně se brání obvinění z týrání dítěte. Nebývá zcela obvyklé, že oba rodiče týrají svoje dítě stejnou měrou. Obvykle je jeden z rodičů brutálnější a druhý rodič a druhý rodič není schopný tomuto týrání zabránit. Někdy takovému jednání napomáhá, popírá jeho nepřipustnost, partnera kryje před postihem.¹⁷

¹⁵ MATĚJČEK, Zdeněk DYTRYCH a Jiří DUNOVSKÝ. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o, 1995, s. 41. ISBN 80-7169-192-5.

¹⁶PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. G plus G, 1999, s. 67. ISBN 80-901896-5-2.

¹⁷ GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ a Jiří KOUTEK. *Podoby násilí*. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 18. ISBN 80-7021-416-3.

2.3 Sexuální zneužívání

Sexuálně zneužívaným dítětem bývají nejčastěji dívky a zneužívající osoba bývá dítěti známá. Povaha sexuálního zneužívání koreluje s věkem dítěte. Malé dítě je vystaveno nepřiměřenému mazlení genitální stimulaci. Protože se sexuální zneužívání vyskytuje nejčastěji v kontextu rodiny, snaží se většina autorů nalézt charakteristicky takové rodiny a charakteristiky osob, které v ní žijí, zejména matky, otce i zneužívaného dítěte. Ke shodě dochází v tom, že vztah rodičů nebývá plně partnerský a dcera bývá „parentifikovaným“ dítětem. Znamená to, že v rodině sama přebírá rodičovskou roli, a to nejen v realitě ve smyslu starosti o domácnost nebo mladší sourozence, ale také o emoční (někdy i sexuální) potřeby svých rodičů. Sexuální zneužívání nemusí být spojeno s agresivitou zneužívající osoby a může u dítěte stimulovat pocity výjimečnosti, tajemství, grandiosity. Může tak vystupňovat pocity viny vůči druhému rodiči a pocity studu. Dobře známé jsou následky v pozdější psychopatologii například v podobě deprese, úzkosti, asociativních poruchách, jídelní patologie.¹⁸ Ke zneužívání dochází bez ohledu na sociální postavení a náboženské přesvědčení dospělého v mnoha případech je zneužívání opakované a trvá několik let. Většina případů není nikdy oznámena a odhaduje se, že pouze asi u 2 % případů dojde k zásahu společenských institucí (Russel 1983). Zřejmě nejčastější je incest se sourozencem (Finkelhor 1979), i když je nejméně hlášen.

Sexuální zneužívání vyvolává závažné poruchy u oběti, nejčastěji opoziční vzdor, úzkost a depresi. Objevují se také důkazy, že sexuální zneužívání chlapců může mít z dlouhodobého hlediska závažnější následky, než si dosud mysleli. Nejnápadnějšími symptomy zkušenosti sexuálního zneužití bývají příznaky úzkosti – nespavost, noční můry a somatické obtíže. V polovině z těchto případů jde o těžké symptomy, které jsou spojeny s posttraumatickou stresovou poruchou angl. PTSD- post- traumatic stress disorder – znovuprožívání traumatu v představách, záblesky z minulosti (flashback) – a vyhýbáním se situacím, které by mohly trauma připomínat. Pro některé děti je však zážitek tak traumatický, že se od něj snaží distancovat, „zapomenout“, že se něco takového stalo. Jedná se o obranný mechanismus popření. Některé vzpomínky se ale v pozdějším životě vracejí. V současné době však stále více dospělých s psychiatrickými nemocemi sděluje, že se v dětství stali oběťmi sexuálního zneužití.¹⁹

¹⁸ GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ a Jiří KOUTEK. *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad, spol. s.r.o., 2000, s. 14-15. ISBN 80-7021-416-3.

¹⁹ ELLIOTT, Julian a Maurice PLACE. *Dítě v nesnázích*. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 2002, s. 96. ISBN 80-247-0182-0.

Asi 16% zneužívaných dětí uvádí, že je osoba, která je zneužívá, vzrušuje. Konflikt mezi těmito pocity a vědomím zneužití mohou být mocnou silou, která působí na vznik psychiatrické poruchy. Pravidlem je, že zkušenost sexuálního zneužití deformuje vlastní sexuální fungování dítěte, zejména dojde-li k němu před sedmým rokem dítěte. Pro děti které byly v tomto věku zneužity, je obtížné rozlišit přiměřené projevy náklonnosti od sexuální aktivity a zneužívané malé děti se proto celkem bez zábran chovají sexuálně. Je důležité pamatovat na to, že děti se sexualitě učí, že nepřijdou na svět s vrozenou znalostí této oblasti. Takže vyskytuje-li se neskrývaná sexualita, je to způsobeno tím, co viděly či prožily. Prvním předpokladem intervence je zjištění, že ke zneužití opravdu došlo. Většina případů vyjde najevo tak, že je dítě řekne samo. Je nezbytné tvrzení dítěte akceptovat. To, že je dítě obětí sexuálního zneužití, může vyvolávat závažné poruchy chování a je nebezpečné přejít bez povšimnutí zprávu dítěte o zneužití jen proto, že s ním doposud byly jen potíže.²⁰

Kontaktní zneužívání má tři stupně intenzity:

1. stupeň – polibky doteky na sekundárních pohlavních znacích
2. stupeň – tzv. francouzské polibky, digitální manipulace s pohlavními orgány
3. stupeň- všechny formy a způsoby pohlavního styku

U dětských obětí se setkáváme se syndromem dětského přizpůsobení sexuálnímu zneužití, které má pět fází, které se vzájemně prolínají:

1. *Utajování*, které je dáno vyhrožováním, citovým vydíráním a psychickým nátlakem agresora.
2. *Bezmocnost*, která vychází ze závislosti na agresorovi a provází ji ambivalentní vztah
3. *Svedení a přizpůsobení dítěte* je dáno tím, že dítě nemůže situaci pochopit, nezbývá mu proto nic jiného než se podřídit a přizpůsobit.
4. *Opožděné oznámení* dětských obětí bývá výsledkem neschopnosti zvládat trauma za některých podmínek nebo je vedeno snahou získat určitou výhodu.
5. *Odvolání výpovědi*, ke které často dochází je tím, že se dětská oběť ocitá v těžké situaci vůči agresorovi, ale i často vůči rodičům, kterými bývá konfrontováno výčitkami za rozpad rodiny, hrozbu vězení, ekonomické problémy, nařčení ze lži či výmyslů.²¹

²⁰ ELLIOTT, Julian a Maurice PLACE. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 2002, s. 98. ISBN 80-247-0182-0.

²¹ VANÍČKOVÁ, Eva. *Interpersonální násilí na dětech*. Praha: Úřad vlády, 2009, s. 12. ISBN 978-80-7440-001-8.

2.4 Psychické násilí

Zahrnuje takové chování dospělé osoby, které má negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování. Může mít podobu verbálních útoků na sebevědomí dítěte, opakované ponižování dítěte či jeho zavrhování. Nepřiměřené ambice dospělých členů rodiny, dysfunkce rodiny vede často ke stálým útokům na dítě. Psychickým násilím je také situace, kdy rodiče či vychovatelé mají tendenci udržovat rovnováhu své osobnosti na úkor dítěte.

Odborníci tuto oficiální definici zdravotnické komise Rady Evropy doplňují detailním členěním psychického násilí:

Ústrky a odmítání (znevažování, ponižování, zesměšňování)

Terorizování (vystavování dítěte nesrozumitelným podmínkám, nebezpečným situacím, vyhrožování násilím a vyhrožování násilím na lidech, zvířatech a věcech, které dítě miluje)

Využívání a korumpování (dávání špatného příkladu, manipulace s dítětem naplňování nesplněných přání rodičů, narušování kognitivního vývoje dítěte)

Odmítání citové odezvy (netečnost, lhostejnost, interakce s dítětem jen v nevyhnutelně nutných případech, neschopnost či neochota vyjádřit zájem, lásku či péči či podporu)

Izolace (zavírání dítěte, omezování svobody pohybu dítěte, omezování v sociální interakci s vrstevníky)

Nezájem o výchovu (ignorování, odmítání pomoci, odmítnutí pomoci v případě vážných zdravotních problémů či potřeb dítěte, odmítnutí či přehlížení nutné pomoci v případě výchovných či učebních problémů dítěte)²²

²² VANÍČKOVÁ, Eva. *Interpersonální násilí na dětech*. Praha: Úřad vlády, 2009, s. 10. ISBN 978-80-7440-001-8.

2.5 Zanedbávání

Pojímáno jako jakýkoliv nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu na vývoji dítěte anebo dítě ohrožuje. Může se jednat o zanedbání tělesné, citové a také o zanedbávání výchovy a vzdělávání. Lze konstatovat, že se vždy jedná o zanedbávání v naplňování základních potřeb dítěte.

Tělesné potřeby dítěte- čisté ovzduší, voda a teplo, výživa a spánek, obydlí a ošacení, ochrana před nemocemi a úrazy.

Psychické potřeby dítěte- množství, kvalita a proměnlivost podnětů, řád a smysl podnětů pro učení, citové a sociální vazby pro utváření osobnosti, potřeba identity a potřeba otevřené budoucnosti.

Sociální potřeby dítěte- sociální dovednosti, vzory pravidel chování v sociální komunikaci, pocit sounáležitosti, pocit jistoty očekávání sociální podpory, ochrana před všemi formami interpersonálního násilí a zvládání stresových situací.

Emocionální potřeby dítěte- pozitivní výchova dítěte a jeho akceptace, uvědomělé prožívání situací, schopnost empatie, veřejně prospěšné práce, dobrý skutek, porozumění nonverbální komunikaci a intrakulturním a interkulturním rozdílům.

Duchovní potřeby dítěte- přiměřené sebepojetí, hierarchie životních hodnot, rodinná paměť a životní příběh.

Nespecifické identifikační markery: Poruchy růstu a vývoje, retardace nebo nerovnoměrnost psychomotorického vývoje dětí, kareční příznaky vitamínů a hlavních živin, zvýšená nemocnost a úmrtnost dětí, nedostatečné sociální dovednosti, pasivita, uzavřenost, lhostejnost a citová plochost, agresivní nebo závislé chování, náhradní emocionální vazby, obliba radikálních politických hnutí, nedostatečná kultivovanost chování, přehlížení kulturních norem.²³

Jak vidíte, fyzické a emocionální týrání a sexuální zneužívání může nabývat mnoha různých podob. Jedno mají ale společné: všechny silně ovlivní děti a teenagery, které postihnou. Dokonce, i když se lidé pokoušejí předstírat, že jim na týrání a zneužívání doopravdy nezáleží,

²³ VANÍČKOVÁ, Eva. *Interpersonální násilí na dětech*. Praha: Úřad vlády, 2009, s. 15-16. ISBN 978-80-7440-001-8.

že to „zvládnou“nebo „na to vlastně vůbec nemyslí, ve skutečnosti zneužívání určuje jejich pohled na celý svět i na vlastní osobu.

Výhodou je, že pokud někdo rozpozná zneužívání nebo týrání a dokáže ho zastavit, je možné jeho záporné efekty překonat a postupně vytvářet šťastnější vztahy k okolí. Někdy, pokud se týrající či zneužívající člověk členem rodiny, může také vyhledat pomoc a celá rodina může začít fungovat na novém základě.²⁴

²⁴ MUFSONOVÁ, Susan a Rachel KRANZOVÁ. *O týrání a zneužívání*. Lidové noviny, 1996, s. 28. ISBN 80-7106-194-8.

4. FYZICKÉ TRESTÁNÍ DĚTÍ

Výzkumy ukazují, že se násilí v rodinách obvykle nedopouštějí lidé s extrémní psychopatií. Zdá se, že například k násilí na dítěti dochází tam, kde se setká rodič s určitými vlastnostmi, například nedostatečným ovládním zlostných impulzů, ale také dítě je dráždivé, anebo je rodičem vnímáno jako odlišné, vytváří se cyklus vzájemně odmítavého a podrážděného chování. Mohou také působit specifické podmínky prostředí, například společenská izolace a nízká socioekonomická úroveň rodiny.

Vztahový (interakční) model ukazuje na vzájemnou vazbu mezi chováním násilníka a chováním oběti. Například si všímá, že chování násilníka a oběti se vzájemně doplňují a že určité chování oběti předchází násilnému chování útočníka.

Kromě horizontálních interakčních vlivů v rámci dané rodiny je třeba upozornit na přenášení násilných vzorců chování. Dítě, které je bité, bije často své sourozence a spolužáky. Je klinicky známou zkušeností, že chlapci sexuálně zneužívaní se stávají pachateli sexuálního násilí. Méně známý je mezigenerační přenos fyzického násilí. Děti, které byly bité svými rodiči a trpěly tím, se často v rodičovské roli jakoby proti své vůli uchylují násilným výchovným praktikám.

Výzkumy ukázaly, že muži, kteří byli vychováni v rodině, kde otec fyzicky ubližoval matce, často užívají stejné míry násilí vůči svým ženám a ženy vůči dětem.²⁵

Každé dítě má právo na ochranu před všemi, zejména krutými formami tělesných trestů, ale také právo na ochranu důstojnosti, která je dotčena každou formou degradujícího tělesného nebo psychického potrestání. Patří sem všechny formy bití, ale také kopání, třepání a třesení, házení dětí škrábání, štípání, pálení, řezání, polévání horkou nebo ledovou tekutinou, nucené požití horkého nápoje, mytí dětských úst a očí mýdlem, přivazování dítěte, dlouhodobé klečení dítěte například v rohu místnosti, na rohožce. Ponižující oslovování, znevažující komentáře a příklady, vyvolávání situací vzbuzujících v dítěti strach (zavírání do sklepa nebo tmavé místnosti), vyvolávání situací navozujících stav paniky, odpírání jídla, tekutin, oblečení, ohrožení zdraví nebo vývoje dítěte například krutým vyhrožováním.

Výbor OSN pro práva dítěte upozorňuje na povinnost všech států přejít rychle k zákazu a odstranění všech forem tělesných trestů a všech forem krutého a ponižujícího trestání dětí, domnívá se, že řešení o odstranění tělesných trestů dětí je klíčovou strategií pro omezování a předcházení všem formám interpersonálního násilí ve společnosti.

²⁵ GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ a Jiří KOUTEK. *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad, spol. s.r.o., 2000, s. 14-15. ISBN 80-7021-416-3.

Krutými a degradujícími fyzickými a psychickými tresty mohou být děti ohroženi v rodině, škole, školských zařízeních, zařízeních ústavní výchovy, při volnočasových aktivitách.

Nespecifické identifikační markery:

- Tělesné trauma
- Emocionální trauma
- Role oběti prochází sociálními prostředími
- Ztráta úcty a respektu k trestajícímu, autoritě obecně
- Nedůvěra ve spravedlnost
- Osvojování násilí jako vhodné strategie k řešení obtížných životních situací
- Nízká sebedůvěra
- Učí pocitu slepé poslušnosti a podřízenosti
- Pocit bezmoci
- Spouštěč agresivního chování
- Černobílé vidění světa
- Obtíže v sociální komunikaci až vyhýbavé chování
- Sociálně patologické chování²⁶

Ohrožené skupiny dětí

Jde o děti, jejichž projevy jsou z různých důvodů pro jejich sociální okolí nesrozumitelné, takže je obtížné je výchovně zvládat, a dále děti, které svým chováním vychovatele vyčerpávají, dráždí, popřípadě provokují a svádějí:

- Děti s lehkými mozkovými dysfunkcemi, hyperaktivní, neklidné, nesoustředěné, náladové, impulsivní nebo děti z jiných příčin nadměrně dráždivé, zlostné, trucovité nebo plačtivé a úzkostné.
- Děti nevlastní.
- Děti chronicky ve škole neprospívající, děti neobratné či jakkoliv nezapadající do běžné normy a rodičovského očekávání (nemocné, postižené, „nehezké“) a děti mentálně retardované.
- Děti neaktivní, utlumené, uzavřené, které nedovedou vzbudit ani udržovat zájem dospělého v náležitě intenzitě (zvláště v případech zanedbávání).

²⁶ VANÍČKOVÁ, Eva. *Interpersonální násilí na dětech*. Praha: Úřad vlády, 2009, s. 30-31. ISBN 978-80-7440-001-8.

- Dívky výrazně ženských tvarů, mazlivé až koketní (v případech sexuálního zneužívání).²⁷

Kromě tzv. biologických rizikových faktorů je na straně dítěte celá řada jiných okolností, které je činí vůči ubližování zranitelnějšími. Například v případě pohlavního zneužívání nebezpečí ohrožení stoupá rovněž s mírou nepoučenosti a neinformovanosti dítěte o možnosti zneužití. Děti jsou navíc tradičně vychovávány k tomu, že musejí dospělého za každých okolností poslechnout. Dítě, kterému nikdo nevysvětlil, jaké nebezpečí na ně může ze stran dospělých číhat, není schopné se ani bránit.

O vzájemném působení a podmiňování rizikových faktorů ze strany dítěte zatím víme poměrně málo. Obecně se soudí, že mají větší roli v průběhu týrání než při jeho vzniku. I tady však platí, že odpovědnost leží na straně dospělého.²⁸

Tělesné a ponižující tresty učitelů, vychovatelů, vedoucích zájmových kroužků, trenérů.

Tělesný trest je jakýkoliv trest s použitím tělesné síly, s cílem způsobit určitý stupeň bolesti. I ve školách platí, že každý tělesný trest za použití předmětu (učebnice, ukazovátka apod.), na citlivou část těla (hlava, břicho, oblast dlaně a plosky) nebo když po ranách zůstávají na těle stopy (modřiny, škrábance) je tělesným týráním. Mezi typické tělesné tresty ve školách patří vytahávání dítě za ušní boltec, házení křídou, úder učebnicí apod. V českých školách byly tělesné tresty zakázány Hausnerovým zákonem z roku 1870.

Ponižující tresty učitelů ve školách mohou být dvojí. Za prvé se jedná o tradiční tresty, které stavěly a odvozovaly svoji úspěšnost na principu ponížení (stání na hanbě, v koutě, vykázání za dveře), těmto trestům v našich školách stejně jako trestům tělesným už odzvonilo.

Druhou podobu nabývají ponižující potrestání jako reakce na nezvládnuté chování dítěte jako jistou formu ukáznění, která dítě sice spolehlivě, ale jen na velmi krátkou dobu ukázní. Dítě je takovým chováním vždy traumatizováno.

Nezvládnutý afekt je vždy selhání učitele, vychovatele, vedoucího, trenéra a hrozí, že posune hranice sociální komunikace ve skupině dětí, která může vést děti k napodobivému chování.

²⁷ (<http://prevence.koprivnice.org/wp-content/uploads/2009/11/Syndrom-CAN1.pdf> (Gelnarová))

²⁸ PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1996, s. 62. ISBN 80-901896-5-2.

To se často obrací i vůči dospělé osobě a to s ještě větší razancí a neúprosností. Záleží na tom, jak se v takové situaci dospělá osoba zachová, zda dětem vysvětlí své selhání a omluví se, nebo naopak využije moc své autority k umlčení oprávněné kritiky.²⁹

Fyzicky trestané děti se neumějí ovládat a odolávat pokušení

Přestože stále více rodin ustupuje od fyzických trestů, dát dítěti pár na zadek je u nás víceméně tradicí. Podle odborníků, se ale pravidelně fyzicky trestané děti mnohem hůře samy ovládají, odolávají pokušení, mají problémy s rozhodováním a jsou slabší ve verbální komunikaci ve škole i mimo ni.

„Všechny tyto schopnosti jsou nezbytné pro to, aby dítě uspělo ve škole a také mimo ni, třeba při sportu a v budoucnosti v zaměstnání v mnoha různých situacích,“ tvrdí profesor Lee.

Pokud rodiče podle něj používají fyzické tresty pravidelně pro různé přestupky, velké i malé, pak má dítě dlouhodobý deficit ve schopnosti ovládat své vlastní chování.

Rozsáhlá kanadská studie navíc zjistila, že mnohé děti dnes vnímají facku od rodičů jako „odměnu“, nikoli trest. Rodiče jim totiž v tu chvíli věnují pozornost. A dítě tuto pozornost vyhledává a chová se tak, aby otce či matku provokovalo a dostalo se mu další pozornosti.³⁰

Prevence syndromu CAN

Rizikové faktory, které jsou na straně dítěte a dospělého, můžeme nazvat individuální, ty na straně okolí můžeme pojmenovat jako environmentální. Důsledná identifikace individuálních i environmentálních rizikových činitelů a porozumění jejich vzájemné interakci při vzniku ubližování tvoří základní východisko účinné prevence. Prevence, která je součástí ochranných opatření, zahrnuje zabraňování ubližování včetně zamezení probíhajícího ubližování i předcházení vzniku dlouhodobých následků na zdraví dítěte.³¹

²⁹ VANÍČKOVÁ, Eva. *Interpersonální násilí na dětech*. Praha: Úřad vlády, 2009, s. 23-24. ISBN 978-80-7440-001-8.

³⁰ (<http://marielinhartova.webnode.cz/news/fyzicky-trestane-deti-se-neumeji-ovladat-a-odolavat-pokuseni-zajimavosti-z-nettu/>)

³¹ PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1996. ISBN 80-901896-5-2, str. 71

III. Praktická část

1. Stanovení cíle výzkumu

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila názory učitelek mateřských škol, zda se za svoji dosaženou učitelskou praxí setkaly s fyzicky trestanými dětmi a jaký mají na fyzické trestání názor. Cílem práce je zjistit informace o tom, zda se s fyzicky trestanými dětmi setkaly, jestli jsou zastánci fyzických trestů a jaké je chování těchto dětí.

2. Výzkumné otázky

- 1** Setkaly se učitelky s fyzickými tresty u dětí?
- 2** Je více učitelek, které patří k zastáncům fyzických trestů u dětí?
- 3** Použily učitelky někdy k potrestání dítěte nějaký nástroj?
- 4** Všímají si učitelky změn v chování u fyzicky trestaných dětí?
- 5** Objevuje se větší počet dětí, které se svěřily učitelkám s fyzickým trestáním?
- 6** Domnívám se, že u dětí, které jsou fyzicky trestané, se objevuje větší agresivita.

3. Popis metody a vzorku

3.1 Popis metody

Pro praktickou část ve své bakalářské práci jsem si vybrala metodu, která se nazývá dotazník. Jedná se o kvantitativní metodu, která je založena na rozeslání dotazníků do mateřských škol. V rámci této metody se jednalo o anonymní vyplnění dotazníků. Dotazník je velmi frekventovanou metodou získávání dat v pedagogickém výzkumu. Dotazník se vymezuje jako „způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí“. Kladené otázky se mohou vztahovat buď k jevům vnějším (např. názory učitelů na zaváděná organizační opatření), nebo k jevům vnitřním (např. motivy, postoje, citové stavy apod.). Samotný dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně. Položky v dotazníku musí být všem respondentům jasné a srozumitelné. To znamená, že například musíme respektovat, to jakým respondentům je dotazník určen (věk, vzdělání, motivace). Položky dotazníku by měly být formulovány také možná co nejstručněji. Formulace položek v dotazníku musí být naprosto jednoznačná a nesmí připouštět chápání více způsobů. Položky dotazníku by měly zjišťovat jen nezbytné údaje, které nelze získat jiným způsobem. Dotazník by také neměl být příliš rozsáhlý. Dotazník lze předat respondentům v podstatě třemi způsoby: rozesláním poštou, osobně nebo prostřednictvím dalších osob. Snad nejvýhodnější (ale ne vždy proveditelné) je osobní předání, po kterém bezprostředně následuje vyplnění dotazníků respondenty a vybírání dotazníků zpět. Pokud rozesíláme dotazníky poštou, musíme počítat s poměrně malou návratností, zvláště u dotazníků anonymních. Prakticky to znamená, že u dotazníků rozesílaných poštou je třeba rozesílat alespoň dvojnásobek dotazníků ve srovnání s požadovaným rozsahem výběru. Pro úspěch dotazníkového šetření je důležité, aby respondenti měli záruku, že dotazníkem zjištěné skutečnosti nebudou zneužity proti nim. V tomto směru bývá prospěšné užívání anonymních dotazníků. Anonymním dotazníkem většinou získáme pravdivější údaje, na druhé straně však anonymní dotazník může svádět k neodpovědnému vyplňování či dokonce k recesi. Dotazník se vyznačuje tím, že se v nich respondentům předkládá vždy určitý počet předem připravených odpovědí. Dotazník, který je použitý v této bakalářské práci, byl zpracován polytomickými položkami tzn. více než dvě odpovědi.³²

³² CHRÁSTKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007.

3.2 Popis vzorku

Pro výzkum uskutečněný prostřednictvím dotazníku jsem oslovila 44 respondentů a to učitelek mateřských škol. Učitelky mateřských škol byly převážně z města Prostějov a okolních vesnic. Učitelky mateřských škol byly rozděleny do kategorie méně než 10 učitelské praxe a více než 10 učitelské praxe. Dotazníky všechny oslovené učitelky vyplnily dotazník, to znamená, že návratnost byla 100%.

4. Vyhodnocení dotazníku

Dotazníková otázka číslo 1.

1. Je dosažená pedagogická praxe v mateřských školách delší než 10 let praxe?

Odpověď na otázku číslo 1 viz tabulka.

Nad 10let	Pod 10let
34	10

Graf 1

Podle výsledků dotazníkového šetření má většina, což je 77% otázaných učitelů delší pedagogickou praxi než 10 let, zbylých 23% má praxi, která je kratší než 10 let.

Dotazníková otázka číslo 2.

2. Setkala jste se s fyzickými tresty u dětí?

Odpověď na otázku číslo 2 viz tabulka.

Ano	7
Někdy ano	14
Většinou ne	9
Nikdy	14

Graf 2

S fyzickými tresty u dětí se setkalo 16% učitelek, jen někdy 32%. Nikdy se s fyzickými tresty neseťkalo 32% a většinou se neseťkalo 20% učitelek.

Dotazníková otázka číslo 3.

3. Jste zastánci fyzických trestů u dětí?

Odpověď na otázku číslo 3 viz tabulka.

Ano	1
Někdy ano	15
Většinou ne	13
Nikdy	15

Graf 3

Jen 2% učitelek jsou zastánkyněmi fyzických trestů, 34% učitelek by se někdy k fyzickým trestům přiklonilo, 30% učitelek většinou nejsou zastánkyněmi fyzických trestů. A 34% učitelek odpovědělo, že nikdy nebyly zastánci fyzických trestů.

Dotazníková otázka číslo 4.

4. Použila jste někdy k potrestání dítěte nějaké náradí?

Odpověď na otázku číslo 4 viz tabulka.

Ano	0
Někdy ano	0
Většinou ne	6
Nikdy	38

Graf 4

K potrestání dítěte většina učitelek, tedy 86% nikdy nepoužila žádné náradí, jen 14% většinou nepoužilo k potrestání dítěte náradí.

Dotazníková otázka číslo 5.

5. Vnímáte změny chování u dětí, které jsou fyzicky trestané?

Odpověď na otázku číslo 5 viz tabulka.

Ano	4
Někdy ano	17
Většinou ne	16
Nikdy	7

Graf 5

Jen 9% učitelek zaznamenalo změny v chování u fyzicky trestaných dětí, 16% změny nezaznamenalo vůbec. Většinou změny nezaznamenalo 36% a 39% někdy změny vnímají.

Dotazníková otázka číslo 6.

6. Svěřilo se Vám někdy dítě, že je fyzicky trestané?

Odpověď na otázku číslo 6 viz tabulka.

Ano	12
Někdy ano	7
Většinou ne	11
Nikdy	14

Graf 6

Nikdy se 32% učitelek nesetkalo, s tím, že by se dítě svěřilo, že je fyzicky trestané. U 25% se dítě většinou nesvěřuje, 27% učitelek má zkušenost a 16% se někdy setkala, s tím. Že se dítě někdy svěřilo.

Dotazníková otázka číslo 7.

7. Projevuje se u fyzicky trestaných dětí větší agresivita?

Odpověď na otázku číslo 7 viz tabulka.

Ano	1
Někdy ano	20
Většinou ne	17
Nikdy	6

Graf 7

Jen 2% učitelek vnímá větší agresivitu, 45% vnímá jen někdy větší agresivitu. Odpověď nikdy 14% učitelek a 39% se domnívá, že se u dětí většinou neprojevuje větší agresivita.

5. Diskuse

1 Setkaly se učitelky s fyzickými tresty u dětí?

Téměř polovina dotázaných se s fyzickými tresty setkala nebo alespoň někdy za svoji pedagogickou praxi a druhá polovina se nesetkala nikdy nebo většinou nesetkala s fyzickými tresty. Předpokládala jsem, že bude více učitelek, které se s tímto problémem setkalo.

(viz graf číslo 2)

2 Je více učitelek, které patří k zastáncům fyzických trestů u dětí?

Učitelek, které jsou zastánkyněmi fyzických trestů je méně, ale objevily se odpovědi, některých učitelek, které by se fyzickým trestům občas přiklonily.

Tyto výsledky pro mě byly překvapením, předpokládala jsem, že odpovědi budou jednoznačně proti fyzickým trestům na dětech. Na druhou stranu, podle výsledkům jsou oslovené učitelky v převaze právě ty, které mají delší pedagogickou praxi tzn. více než 10 let. Dříve se tento problém tolik neřešil a potrestat dítě pohlavkem nebo čímkoliv jiným nebylo takové tabu.

(viz graf číslo 3)

3 Použily učitelky k potrestání dítěte nějaké nářadí?

Z výsledků dotazníkového šetření je zřejmé, že převážná většina oslovených učitelek mateřských škol nikdy nepoužilo nářadí. Pouhých 6 odpovědělo, že většinou nepoužily nářadí, zbylých 38 nepoužilo nářadí nikdy.

Výsledky dopadly podle mého předpokladu. Tudiž se shodují s tím, co jsem očekávala a nebylo to pro mě žádným překvapením.

4 Všímají si učitelky změn v chování u fyzicky trestaných dětí?

Pouze 4 učitelky si všimlo změny v chování u dětí, pouze někdy změnu zaznamenalo 17 učitelek. Nikdy si nevšimlo, nebo nemělo zkušenost 7 učitelek, většinou si nevšimlo změny 16 učitelek.

Opět jsou odpovědi, téměř ve shodě. Je zřejmé, že tímto problémem se pořád ještě mnoho učitelek nezabývá nebo spíše nechce zabývat. Myslím, si že by si učitelky měly více všímat chování dětí a věnovat se jim, tak aby byly schopné dítěti pomoci.

(viz graf číslo 5)

5 Objevuje se větší počet dětí, které se svěřily učitelkám s fyzickým trestáním?

Učitelkám podle výsledků dotazníkového šetření, které mají s dětmi, které jsou fyzicky trestané zkušenost, a svěřilo nebo alespoň někdy svěřilo je 19. Těm, kterým se většinou fyzicky trestané dítě nesvěřilo, nebo alespoň většinou děti nesvěřují je 25.

Výsledky jsou uspokojující, těm kterým se dítě svěřilo, podle mého naslouchá dětem a jsou pro ně oporou. Tím, že se jim dítě svěří nebo naznačí, že je trestané například od rodičů, či jiných rodinných příslušníků apod. musí být pro učitelky obrovskou zpětnou vazbou a jsou určitě na správném místě.

(viz graf číslo 6)

6 Domnívají se učitelky mateřských škol, že u dětí, které jsou fyzicky trestané větší agresivita?

Odpovědi, na výzkumné otázky jsou téměř ve shodě i v případě této otázky. U dětí, které jsou fyzicky trestané si všimlo 21 učitelek, učitelek, které si většinou nevšimly je 17 a zbylých 6 si zvýšené agresivity u dětí nevšimlo vůbec.

Podle mého názoru, u dětí, které jsou fyzicky trestané, se může projevat větší agresivita, ale i plachost a bojácnost. Tak tedy výsledky dopadly podle mého předpokladu.

(viz graf číslo 7)

IV. Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala tématem fyzické trestání na dětech předškolního věku. Cílem práce bylo seznámení s tímto problémem a celkové objasnění problému. Práce je rozdělena na charakteristiku dítěte předškolního věku, dále na syndrom trestání a zneužívání dítěte a fyzické trestání dětí (jednalo se spíše o mravní vývoj).

V praktické části jsem zaměřila na výzkum, metodou dotazníku. Jednalo se o zjištění zkušeností učitelek mateřských škol v Olomouckém kraji, zejména v mateřských školách v Prostějově a v okolních vesnicích. Zjišťovala jsem zkušenosti učitelek, co se týče dětí, které jsou fyzicky trestané. Hlavně chování u dětí, jestli se vůbec za svoji pedagogickou praxi setkaly s tímto problémem. Dalo by se říct, že výsledky výzkumu nedopadly podle předpokladu. Předpokládala jsem větší zkušenosti s tímto problémem.

Práce mi přinesla mnohé poznatky této problematiky. Cíl mé bakalářské práce byl splněn a vynaložený čas a úsilí byl přínosem nejen pro mne, ale určitě i pro oslovené respondenty. Věřím, že oslovení budou více zabývat tímto problémem a snažit se jej řešit důkladněji a citlivěji, hlavně kvůli dětem.

Literatura

- ELIOT, Julian a Maurice PLACE. *Dítě v nesnázích*. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 2002. ISBN 80-247-0182-0.
- ELLIOTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. 1. Vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-034-0.
- ERB, H. H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Praha: Nakladatelství Amulet, s.r.o., 2000. ISBN 80-86299-22-8.
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Grada Publishing a.s., 2009, s. 145. ISBN 978-80-247-2781-3.
- GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ a Jiří KOUTEK. *Podoby násilí*. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-416-3.
- HANUŠOVÁ, J. *Sexuální zneužívání*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-64-4.
- CHRÁSTKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007.
- JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
- KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. a kol. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, s. 140. ISBN 80-247-0870-1.
- MATĚJČEK, Zdeněk DYTRYCH a Jiří DUNOVSKÝ. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o, 1995, s. 41. ISBN 80-7169-192-5.
- MARTÍNEK, Z., KAMENÍČKOVÁ, P. *Agrese a agresivita u dětí a mládeže*. Praha: Národní institut pro další vzdělávání, 2007. ISBN 978-80-86956-29-9.
- MARKHAMOVÁ, U. *Pomáháme dětem zvládnout stres*. Praha: Talpress, 1996. ISBN 80-7197-020-4.
- MUFSONOVÁ, Susan a Rachel KRANZOVÁ. *O týrání a zneužívání*. Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-194-8.

POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A. *Prevence sociálně patologických jevů*. Brno: Nakladatelství a vydavatelství Ústavu psychologického poradenství a diagnostiky r. s., 2003. ISBN 80-86568-04-0.

PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1996. ISBN 80-901896-5-2.

SOCHŮREK, J. *Úvod do sociální patologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009. ISBN 978-80-7372-448-1.

ŠTURMA, J. *Šikanování a šikanování jako pedagogický problém*. Vyd. 1. Hradec Králové: LÍP, 2001. ISBN 80-902289-5-X.

VANÍČKOVÁ, Eva. *Interpersonální násilí na dětech*. Praha: Úřad vlády, 2009. ISBN 978-80-7440-001-8.

VANÍČKOVÁ, E., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H. *Násilí v rodině. Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-008-4.

WEISS, P. a kol. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005. ISBN 80-247-0929-5.

Internetové zdroje

(<http://www.vemeste.cz/2011/05/charakteristika-vyvoje-ditete-predskolniho-veku/>)

(<http://www.psychoporadna.cz/cz/clanky/predskolni-obdobi/72.html>)

(<http://marielinhartova.webnode.cz/news/fyzicky-trestane-deti-se-neumeji-ovladat-a-odolavat-pokuseni-zajimavosti-z-nettu/>)

(<http://prevence.koprivnice.org/wp-content/uploads/2009/11/Syndrom-CAN1.pdf> (Gelnarová))

Anotace

Jméno a příjmení:	Jana Zavadilová
Katedra:	Katedra psychologie a psychopatologie
Vedoucí práce:	PhDr. Kamila Holásková, PhD.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Fyzické násilí u dětí předškolního věku
Name in English:	Physical punishment of preschool children
Anotace práce:	Bakalářská práce je zaměřena na fyzické týrání dětí předškolního věku. Zabývá se charakteristikou dítěte předškolního věku, syndromu týraného a zneužívaného dítěte a fyzického trestání dětí. V praktické části byl proveden výzkum formou dotazníku s učitelkami mateřských škol.
Klíčová slova:	Dítě, rodina, týrání, zanedbávání, zneužívání, poškození, agrese.
Annotation of work:	The Bachelor Project is focused on physical treatment of pre-school children. It deals with the characteristic of pre-school child, treated and misused child syndrom and physical punishment of children. In the practical part is a research based on a questionnaire filled by kindergarden teachers.
Key words in English:	Child, family, excruciation, neglect, abuse, harm, aggression
Přílohy vázané v práci:	5
Rozsah práce:	41
Jazyk práce:	Český (Czech)

Seznam příloh

Informatorium- článek z novin (Mezi trestem a týráním je velmi křehká hranice)

Informatorium- článek z novin (Škola kde se nešikanuje, neexistuje)

Mezi trestem a týráním je velice křehká hranice

Ponižování, bití, hladovění, vysmívání. To vše zažívaly (a zažívají) malé i velké oběti trestných činů týrání a zneužívání. O obou smutných fenoménech i o nebezpečné právní nevědomosti hovoří psycholožka Jana Procházková.

Týrání a zneužívání jsou hodně široké pojmy, co si pod nimi můžeme představit?

Týrání a zneužívání představují velmi široký „balíček“, o kterém se hodně mluví zejména v posledních letech. Ale jsem přesvědčená, že se týralo a zneužívalo, co je lidstvo lidstvem. Myslím si, že týrat a zneužívat se bude i nadále. Určitě by se ale tyto nepříjemné a nežádoucí způsoby chování měly co nejvíce minimalizovat. Lidé často týrají a zneužívají z neznalosti, není v tom jen zlý úmysl. V našich krajích je navíc výchova založena na určité negativní tradici. Říká se „škoda rány, která padne vedle“ a „čím hůř, tím líp“, takže pokud tvrdíme, že by se tyto způsoby neměly používat, narážíme na to, že lidé nevědí, jak to dělat jinak. Umíme říkat, co je špatně, ale už, ale už ne, jak to dělat dobře. Příkladně dítěti „buď hodný a nezlob“, ale pro dítě je tahle informace k ničemu, navíc každý si pod tím „buď hodný“ představí něco jiného. A často neumíme říct, co by dělat mělo-co to je „hodný“. Hranice mezi trestem a týráním je velice křehká. Existují ale určité charakteristiky, které nám říkají, kdy jde o týrání.

Jestliže ve výchově převažuje negativní působení – a je jedno, jestli fyzické nebo psychické, pak jde o týrání. Jednorázový výprask není týrání (takový výprask je týráním tehdy, když si dospělý mlácením dítěte například ulevuje od svých nezdarů).

Do výchovy patří odměna i trest, ostatně už profesor Zdeněk Matějček říkával a napsal knížku *Po dobrém nebo po zlém?*, kde vysvětluje, jak ve výchově dětí trestat a odměňovat. Zastávám názor, že do výchovy patří také trest fyzický. Nesmí však být častý, vždy musí být přiměřený, přijít v právě čas a v pravou chvíli a s láskou. A když se tohle naplní, není to týrání. Dítě, které se mamince vytrhne z ruky a uteče jí do vozovky, pak často dostane „co proto“, maminka ho odtáhne do bezpečí a.. Jistě je to trošku selhání, ale matka tím odplaví svoji úzkost a projeví svou starost o dítě a sdělí mu, že takto se chovat nemá. Zatím co pokud tresty sčítají a čeká na exekuci, jde o týrání, a dokonce i o trestný čin. A toho se dopustí i ten, kdo nezabrání násilí, jemuž je přítomen. Takže maminka pije kávu a vedle ní tatínek „seká“ dítě, je odpovědná stejně jako on a měla by být také potrestána. Zvlášť pokud otce k fyzickému trestání vybízí.

Existují nějaké „kategorie“ týrání?

Známe týrání fyzické a psychické a také sexuální zneužívání. A můžeme se setkat ještě s jedním významným typem, o němž se u nás zatím spíše mlčí, a to systémovým týráním.

Systémové týrání? Co to je?

Systémové týrání postihuje nejen děti, ale i dospělé, dokonce staré lidi, stejně jako ostatní formy týrání. A tato forma spočívá v týrání jedince systémem, který byl původně vytvořen na ochranu. Ve zdravotnictví má tato forma například podobu opakovaného a bolestivého vyšetřování, které může být zapříčiněno jistou úzkostí ošetřujícího lékaře. Někdy si taková vyšetření žádají sami rodiče, a to když dítěti opakovaně vycházejí negativní výsledky. Setkávám se například s tím, že rodiče přijdou s „objednávkou“, že dítě má tumor na mozku. A když se zjistí, že ne jsou zklamaní. Tumor by jim totiž mohl hezky vysvětlit obtíže, které má jejich dítě, nemocné dítě je u nás sociálně přijatelné., byli by chudáčci, které to „potrefilo“. Systémové týrání ve zdravotnictví může mít i podobu tlaku na to, aby dítě bylo vždy hospitalizované s rodiči. Někdy to ale není vhodné, dítě má třeba negativní vazbu k rodiči, nebo ani možné, například když rodiče mají doma další děti. A dítě je pak v nemocnici traumatizované tím, že ostatní tam mají maminky. Ve školství má systémové týrání také své zastoupení. Když učitelka děti shazuje, ponižuje je, říká jim, že jsou hloupé, něco neumějí, jsou nemožné, nechválí je, nepovzbuzuje.. Systémové týrání najdeme i v soudnictví. Dítě je předvoláno k soudu, aby vypovídalo, jestli chce k mámě, nebo k tátovi. To je ve většině případů necitlivé a často zřetelné týrání.

Občas slýchám, že rodič, který týrá své dítě, musí být buď prostě hloupý, anebo mu chybí rodičovské instinkty. Jak to je?

Ano, lidé si často myslí, že něco takového dělají jen „vadní“, úchylní, patologičtí jedinci, ale to vůbec není pravda. O to je těžší dělat v této věci nějakou osvětu. Týrající rodiče ale vždy selhávají ve své rodičovské a vychovatelské roli.

Je fyzické týrání vždy horší než týrání psychické?

Fyzické týrání bývá- stejně jako další druhy týrání- dlouhodobé. A v tom je jeho nebezpečí. Ale nedovedu si představit, že by tělo a duše byla „pěkně v teple“. Tyto typy se kombinují a může se k nim přidat i týrání sexuální a systémové. Pokud se psychické týrání vyskytuje samostatně, má podobu různého zesměšňování a ponižování. Také situace, kdy je dítě často vytavováno strachem., patří mezi psychické týrání. Toto týrání je o to ďábelštější, že se ho více dopouštějí lidé s vyšším vzděláním. Často je to hodně rafinované, promyšlené.

Souvisí nějak týrání s ekonomickou a sociální situací rodiny?

Fyzické týrání i sexuální zneužívání se vine přes všechny sociální a vzdělanostní skupiny, dělají to všichni.

A co světonázor? Týrají i rodiče nábožensky založení?

Ano, u této skupiny rodičů je někdy také o týrání psychické, o nucení do různých věcí. I když musím říct, že tady je hodně křehká hranice mezi tím, co ještě není, a co už je týrání, protože rodiče mají povinnost děti vést. Není dobré s dětmi o všem dlouze diskutovat, děti potřebují jistotu a bezpečí. Umět to vyvážit je těžké.

Co rodiče dovede k tomu, že dítě týrají?

Někdy je to určitá výchovná bezradnost. Děti musíme vychovávat přiměřeně jejich vývojovému období. Když se batoleti snažíme něco vysvětlit, dáváme mu hodinovou přednášku, není to k ničemu a ještě mu to ubližuje.

Co se děje v hlavičce dítěte, které týrá někdo, koho má rádo?

Nejhroznější na týrání a zneužívání je to, že se ho dopouštějí lidé, které dítě dobře zná. Nejsou to cizí padouši, ale osoby blízké. A v hlavách dětí se pak děje roztodivné věci. Aby tu situaci vůbec mohly přežít, přijmou ji jako fakt. „Tak to prostě je, všichni tatínkové tohle dělají, všechny maminky se tak chovají“. A pravidlem bývá, že týrané děti chtějí ke svým původním rodičům.

Nestává se, že děti začnou samy obviňovat z toho, co se jim děje?

Ano, stejně jako oběti domácího násilí. I rozchod rodičů děti mohou vnímat jako svoji vinu.

Škola, kde se nešikánuje, neexistuje

Rozhovor s psychologem Davidem Čápem

Co si představíte, když se řekne šikana?

Na jedné straně bezmoc, smutek, lítost, pláč, izolaci dítěte od ostatních, na druhé straně to, že šikana je hodně zbulvarizované slovo, které se používá v situacích, kde by se používat vůbec nemělo. Tímhle slovem šermují děti, rodiče, učitelé, často ho slyšíme v médiích, ale to až v případech, kdy je ubližování hodně extrémní. Šikana jako taková je opakované a záměrné ubližování někomu, kdo nemá možnost se bránit.

A může se tohle ubližování dít komukoli, myslím bez rozdílu věku?

Bude to znít smutně, ale ano je to tak. Šikana se může objevit téměř ve všech sociálních skupinách, některé její formy je možné pozorovat i v mateřských školách a ošklivě ubližovat dokážou též obyvatelé domovů seniorů.

Jaké prostředí je „ideální“ pro vznik šikany?

Obecně platí, že šikana se nejvíce objevuje v hierarchických, hodně utážených systémech, kde platí tvrdá pravidla a přestupky proti nim jsou krutě trestány. Zní to možná absurdně, ale takovéto prostředí je jakýmsi podhoubím pro vznik šikany. Aby v něm bylo možné přežít, je „potřeba“ ubližovat někomu dalšímu.

Pozorujete souvislost mezi věkem dětí a výskytem šikany? Na kterém stupni školy je její výskyt nejčastější?

Kdybychom se bavili o kyberšikaně, tedy o šikaně s využitím informačních technologií, uvedl bych výsledek výzkumu Minimalizace šikany z roku 2009, kde jsme pozorovali výraznou souvislost s věkem, nebo spíše mediální vybaveností dětí. Na druhém stupni a na střední škole mají prakticky všichni k dispozici „velmi chytrý“ telefon i počítač s přístupem na internet. U klasické šikany není souvislost s věkem až tak výrazná, nicméně nejčastěji je šikana popisována opět na druhém stupni a na středních školách. S šikanou hrubší podoby se nejčastěji setkáváme na odborných učilištích.

Jak poznám, že je dítě některé dítě šikanováno? Pokud na něm nevidím modřiny a krev.

Učitel si může všimnout varovných signálů, toho, že dítě viditelně mění svoje chování. Někdy šikanované dítě nezapojuje do činností, jindy se za každou cenu snaží vstoupit do děje,

což někdy my učitelé komentujeme tak, že dítě otravuje ostatní. Ono se ale jen snaží získat pozornost ostatních. Dalším celkem jasným signálem je, že se dítě přestane bránit útokům. Je přirozené, že si děti ve třídě nadávají, že se pošťuchují nebo o sobě mluví sprostě, ale v okamžiku, kdy většina útoků ve třídě směřuje na to jedno dítě, které se ji však nijak nebrání, už rezignovalo, je to zásadní signál, že se děje něco špatného.

